

Реферат на тему: "Життєвий і творчий шлях Ліни Костенко"

Ліна Костенко

Реферат на тему:

"Життєвий і творчий шлях

Ліни Костенко"

План

1. ВСТУП
2. КОРОТКІ БІОГРАФІЧНІ ДАНІ ПРО ЛІНУ КОСТЕНКО
3. ОГЛЯД ТВОРЧОГО ШЛЯХУ Л.КОСТЕНКО
4. ІСТОРИЧНИЙ РОМАН "МАРУСЯ ЧУРАЙ"
5. ВИСНОВОК
6. СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Короткі біографічні дані

Відома українська поетеса Ліна Василівна Костенко народилася 19 березня 1930 р. в містечку Ржищеві на Київщині в учительській сім'ї. З 1936 р. жила в Києві, де й закінчила середню школу. Потім навчалася в Київському педагогічному інституті. В 1956 р. закінчила Московський літературний інститут.

В літературу Л. Костенко приходить у післякультурівську добу на хвилі "хрущовської відлиги" разом з такими поетами-"шістдесятниками", як І. Драч, Б. Олійник, Т. Коломієць, В. Симоненко, М. Вінграіовський.

Творчий доробок поетеси досить вагомий. Перша збірка "Проміння землі" вийшла в 1957 р. На сьогодні Л. Костенко авторка близько десяти поетичних книг, серед яких найвідоміші: "Мандрівка серця" (1961), "Над берегами вічної ріки" (1977), "Неповторність" (1980), "Сад нетанучих скульптур" (1987), "Вибране" (1989) тощо. Перу письменниці належить історичний роман у віршах "Маруся Чурай" (1979), за який вона удостоєна Державної премії ім. Т. Г. Шевченка.

Самобутня творчість Л. Костенко, митця непростой долі, безкомпромісного й сміливого, ліричного й громадянськи активного, характеризується ідейно-тематичним і жанровим розмаїттям ліричних і ліро-епічних творів, творчими пошуками в царині форми вірша, строфічної будови.

Огляд творчого шляху

Ліна Костенко посідає виняткове місце в українській літературі останніх чотирьох десятиліть не завдяки радикальним творчим експериментам, не з огляду на зайняту політичну позицію чи "провокативний" стиль життя — елементи, з яких критики звикли складати портрет митця і створювати йому похвальну громадську opiniю. Ліна Костенко є видатною постаттю українського культурного життя завдяки своїй сильній особистості, принциповому запереченню позиції пристосуванства, яка характеризує

багатьох радянських письменників, здатності мовчати в час, коли це мовчання означало відмову од спокус облаштувати своє життя ціною поступок. Загальне визнання видатної поетеси вона здобула завдяки вмінню синтезувати в своїй творчості найкращі риси української поезії і відкинути гірші. Цими гіршими я вважаю велемовність, сентиментальність, надмірний пафос, оперування надто скромним "словником" символів, що часто зводиться до кількох чи кільканадцяти елементів, запозичених з поезії Тараса Шевченка, Лесі Українки, народної пісні, послугування загальниками, стилізацію, легкість, з якою поезія потрапляє під вплив патріотично витлумаченої мілізни, стереотипність мислення. Ліні Костенко вдалося щасливо уникнути цих шкідливих для лірики ознак, якими позначена творчість багатьох українських поетів, прозаїків, навіть критиків.

Ліна Костенко є також авторкою кіносценаріїв та кваліфікованим перекладачем польської лірики, зокрема поезій Марії Павліковської-Ясножевської. Поетеса уникнула репресій, яких зазнала частина непокірних українських письменників, її довголітнє мовчання, що мало бути покарою влади за оборону прав людини і, сказати б, прав культури на існування, переросло в загальний вияв протесту й обернулося високим авторитетом не тільки в сфері літератури. Від 1961 по 1977 рік поетесу не друкували, а підготовлені у видавництві збірки лірики були розсіпані. Перед періодом вимушеного мовчання видала три поетичні книжки: "Проміння землі" (1957), "Вітрила" (1958), "Мандрівки серця" (1961). Уже ці три перші збірки засвідчили, що Ліна Костенко є, поруч з Іваном Драчем, Миколою Вінграновським, Дмитром Павличком, видатною індивідуальністю в українській поезії після 1956 р. Зокрема третя збірка "Мандрівки серця" стала мистецькою подією 1961 року, на авторські вечори сходилися юрми людей, спраглих справжньої лірики, а не ідеології. "Її третя збірка має принципове значення, — писав тоді молодий поет Василь Симоненко, який пізніше трагічно вмер. — Уже самим фактом свого існування вона перекреслює ту тріскучу та плаксиву писанину деяких наших ліриків, що своїми утворами тільки захаращують полиці магазинів та підривають довір'я читачів до сучасної поезії". Політичні заморозки, які настали в середині 60-х років, спричинилися до того, що поетеса далі видавати свої книжки не могла.

Чергова книжка "Сонячний інтеграл" (1963) була порізана внаслідок втручання цензури. Те саме спіткало й книжку "Княжа Гора" (1972), підготовлену після багатьох років мовчання. Тому в певному сенсі збірка "Над берегами вічної ріки" стала в 1977 році наче новим дебютом, який відразу повернув Ліні Костенко чільне місце в літературі. Відтоді вона опублікувала кілька важливих поетичних книжок: "Маруся Чурай" (1979), "Неповторність" (1980), "Сад нетанучих скульптур" (1987). Захоплено сприйнята читачами книжка "Вибране" (1989), видана тиражем 70 тисяч примірників і швидко розкуплена, заповідала час великих перемін в Україні. Та після активних 70-80-х років Ліна Костенко знову друкує небагато, не бере участі в публічному літературному житті й далі залишається мовчазним авторитетом сучасної української літератури, яка ніяк не може вийти поза навички мислення категоріями минулої епохи.

Пише книжку про чорнобильську трагедію.

Уже в дебютній збірці Ліни Костенко "Проміння землі" були окреслені основні ліричні мотиви, яким поетеса залишилася вірною до сьогодні, — історія, кохання, традиція, поетичне слово. Такий діапазон склався під впливом переживань і роздумів різних за своїм характером, але водночас таких, що становлять міцний фундамент мистецької індивідуальності. Тут можна знайти громадянські настрої, гостру стурбованість байдужістю світу, вразливість тонкої людської натури, епічне переживання історії, схильність до іронії, зацікавлення фольклором, відчуття гармонії зі світом, пов'язаної в поетеси з постаттю освіченого мандрівного мудреця Григорія Сковороди, а також вплив філософії дзен (один з напрямів східної філософії).

Характеризуючи еволюцію поетеси на площині вірша, змін у поезиці, Микола Ільницький відзначає поступове ускладнення внутрішнього світу її ліричного "я" і ліричного героя. Цей процес він окреслює як "шлях від парадоксу до драматизму". Драматизму внутрішньої діалектики, який є основним нервом творчості Ліни Костенко, твердить критик і додає: "Ця діалектика має свою логіку, яка веде від раціоналістичних антитез до досягнення складності життя, суперечливості художнього пізнання, хоч не раз доводиться заперечувати себе саму". Протилежності можуть зберігати власну суверенність і навіть співтворити з правдою, якщо вони не протистоять фундаментальним основам життя і не будують світу за згори апріорно прийнятою тезою, яка завжди буде невиспачальною, податливою на історичну і психологічну фальш. Полярність стає у поезії Ліни Костенко *coincidentia oppositorum* (збігом протилежностей) і водночас єднає різні аспекти екзистенційного явища. Напруга між ними виявляється сутністю буття і перемін. Доводиться погодитися з критиком, що співвідношення між збірками "Над берегами вічної ріки" і "Неповторність" вкладається у принцип тези й антитези. Перша книжка утверджує тривкість духовних вартощів, друга підносить ідею унікальності кожного здобутку, кожного мистецького феномена. "Вибране" у цій перспективі було б синтезом і перетином найважливіших думок і досягнень поетеси, здатної погодити драму плинності з непроминальністю, любов зі смертю, слово на папері з живою пам'яттю, сміх і плач, гармонію і гротеск, Історію і щоденність.

"Усе іде, але не все минає над берегами вічної ріки", каже ліричний суб'єкт вірша "Сосновий ліс перебирає струни..." Ліна Костенко наголошує на діалектичній єдності того, що відпливає, і того, що залишається незмінним у житті, історії, а водночас у структурі художнього твору. Не все, однак, можна охопити, описати, є речі й справи, які діються десь коло незнаних "берегів вічної ріки", часу. Бо то не час минає, це ми — минуці. Опозиція змінне — незмінне пронизує, як було вже відзначено, всю творчість поетеси і становить фундамент, на якому розгортаються філософські, моральні та естетичні проблеми. У збірці "Над берегами вічної ріки" переважає, однак, момент неперехідності, парадоксально виростаючи з плинності, ідея континуації реалізується переважно через звертання до міфологічного, історичного матеріалу та переплетіння мотивів на інтертекстуальному рівні. Спільне тут — міфологізм, історизм та

інтертекстуальність — виразно характеризує творчий шлях Ліни Костенко.

Історичний роман "Маруся Чурай"

"Минуло небагато часу від виходу книги, а вона вже стала раритетом, предметом схвильованих виступів майстрів слова, про неї одразу ж з'явилися відгуки у пресі. Так розпочала свій шлях "Маруся Чурай" Ліни Костенко", — писав наприкінці 1980 року літературознавець Павло Охріменко. Але, як ми вже знаємо, насправді історія з цим твором розпочиналася не так легко й радісно. Звинувачення внутрішніх рецензентів, причому закиди навіть політичного характеру, затримали вихід роману не менше, як літ на шість... Лише після спеціальної ухвали Президії правління Спілки письменників України твір був випущений у 1979 році "Радянським письменником".

В основу свого твору Ліна Костенко поклала відому чи не кожному українцеві, знану в багатьох країнах світу баладу "Ой не ходи, Грицю...". Баладу, авторство якої приписується легендарній народній поетесі. Більш як півтора століття розробляється цей сюжет в українській, польській та російській літературах. Досить назвати імена письменників, які в своїй творчості зверталися до нього, — Б. Залеський, О. Шаховський, К. Тополя, О. Гроза, Г. Бораковський, А. Александров, П. Білецький-Носенко, І. Онопрієнко-Шелковий, Л. Боровиковський, Є. Озерська-Нельговська, М. Старицький, В. Самійленко, С. Руданський, І. Микитенко, І. Хоменко, Л. Забашта, В. Лучук... А коли додати, що його певною мірою використала в повісті "В неділю рано зілля копала..." О. Кобилянська, що сама балада перекладена російською, польською, німецькою, угорською, французькою, англійською мовами, то з усією очевидністю розумієш сміливість Ліни Костенко, котра наново взялася за настільки, здавалось би, зужитий в літературі матеріал.

Її твір розкриває нам багатство людських характерів, виношені концептуально-художні ідеї, гранично суворе, досконале їх вираження в слові, повторю слідом за Михайлом Доленгом — слові класичному. І водночас "Маруся Чурай" — твір новаторський як трактуванням самої постаті народної поетеси, так і художніми засобами зображення.

Віртуозна стилізація мови давньої епохи, власне — несилене поєднання кількашарової стилізованої лексики і народної говірки, точність і художня доцільність використання архаїзмів та історичних реалій, звукове й ритмічне багатство вірша, його пластичність, залежність від "партії" дійової особи, значущість смислової рими... В усьому цьому Ліна Костенко бачила не самоціль, але й не суто "виробничі" засоби формування поетичної плоти роману. Сама технологія тут стає мистецтвом. Адже коли в роздумах про Галю Вишняківну зустрічаються такі, за терміном тогочасних піітиків, "краєсогласія" — "донеї — козакові — до свиней, і — до любові", — то вони вже самі утворюють потужне смислове поле, ущільнюють художню оповідь і без роз'яснень ставлять додаткові змістові акценти в процесі характеротворення.

Розглядаючи "Марусю Чурай" у широкому контексті новітньої історичної романістики, Микола Ільницький спостеріг прикметну особливість твору Ліни Костенко. Більшість авторів віддає перевагу описові конкретної, часто документально

підтвердженої події, в інтерпретацію якої привноситься умовний (притчевий або легендарний) елемент. При цьому просторові й часові площини немов "тасуються", утворюючи параболічність сюжету,— в такий спосіб на поверхню виходить рух сучасної художньої ідеї, видобувається її філософський сенс. У "Марусі Чурай" морально-етична, соціально-етична лінія також різко проорана, але твір збудовано за іншим принципом. "Л. Костенко легенду проектує в суворе русло соціальних і людських взаємин,— зазначає критик,— перевіряє історичною реальністю зображуваної епохи, не зміщуючи часових пластів і не силкуючись витлумачити ідею, вилущити її зі шкаралущі подій, а даючи можливість цій ідеї формуватися в цих подіях, просвічуватися крізь них". Справді, визрівання художньої ідеї в романі "Маруся Чурай" відбувається за законами внутрішньо доцільної взаємопов'язаності кожної деталі й цілості твору. Сюжетні перипетії в ньому виростають одна з одної, заперечуючи суто подієвопобутове своє значення і висвічуючи концептуальну значущість всього попереднього фабульного розвитку.

Розробляючи відомий сюжет, Ліна Костенко не тільки змінює деякі вже усталені в літературі тав народнопоетичній традиції "ходи", а й — і в цьому істотна відмінність — будує його на розлозі соціально-психологічному тлі. Григорій Нудьга, оглядаючи довгий шлях засвоєння в письменстві перипетій балади про отруєння Гриця і створення легенди про Марусю Чурай, писав: "Відчувається, як центр ваги переноситься з побутово-мелодраматичних моментів на історичні і психологічні, а мотив про "піснетворство" героїні витісняє всі інші". Ліні Костенко вдалося створити не просто психологічно вірогідний портрет Марусі Чурай, а й показати свою героїню причетною до важливих подій періоду боротьби українського народу за незалежність в середині XVII століття. Сам гетьман Хмельницький

...дивував, безмірно дивував,—
що от скажи, яка дана їй сила,
щоб так співати, на такі слова!

Вперше ми зустрічаємося з Марусею на суді... Нескоєне пече душу — зрештою, Гриць сам мимохіть випив келих трунку, наготовлений дівчиною для себе. Але ні слова у виправдання не почув суд. Зник біль, нема страху, в горі розчинилося все життєдайне: "Коли так душу випалила зрада, то вже душа так наче й не болить". Єдина мучить думка: з якої причини перевернувся Гриць? Хороший, ласкавий, вірний, чому він зрадив? До того ж ніби й проти своєї волі вчинив це... Дядько Яким Шибист по-своєму точно пояснює роздвоєність парубка:

Від того кидавсь берега до того.
Любив достаток і любив пісні.
Це як, скажімо, вірувати в бога
і продавати душу сатані.

Ось при чому тут пісні! Пісні Марусі Чурай, в якій "слова самі на голос навертались, як сльози навертаються на очі". І вибухає на суді ("Увесь блідий, аж під очима чорно") полтавського полку обозний Іван Іскра:

Ця дівчина не просто так, Маруся.

Це — голос наш. Це — пісня. Це — душа.

Коли в похід виходила батава,—

її піснями плакала Полтава.

Що нам було потрібно на війні?

Шаблі, знамена і її пісні.

Власне, за ставленням до пісні Марусиної, яку сприймаємо мов символ народного генія, і поділяються герої роману Ліни Костенко. Це, до речі, ще одна площина суспільного розшарування. З одного боку, "Таку співачку покарать на горло,— та це ж не що, а пісню задушить!" — ставлення Богдана Хмельницького, "Пісень немає — і мене нема" — самої Марусі Чурай, а з іншого — "При чому тут пісні?" — Горбаня, "Це щось для дівки, синку, височенько. Не вірю, щоб складала це вона" — старої Бобренчихи...

Як справжній художник, Ліна Костенко не розставила відразу своїх героїв по відведених сюжетною канвою місцях, а виписала їх у русі, розкриваючи складне взаємопереплетіння розвитку особистісного громадянського. Так, поволі втрачаючи своє "я", відрікаючись від нього в ім'я достатку (та й то не заради самого достатку, а задля того, щоб вижити), гине Гриць і як громадянин. Недаремно козак, посланець гетьмана до полтавського полку, дізнавшись, за що судять Марусю, пропонує "врядові" пошукати закон не про вбивство, а про зраду: "Що ж це виходить? Зрадити в житті державу — злочин, а людину— можна?!" Це — дуже істотний акцент. Вчинок людини вимірюється не тільки побутовою, але й соціальною міркою. І знаменно, що ці слова належать саме запорожцю (порівняймо з роздратованим вигуком Горбаня: "Отож жінок і не пускають в Січ"). Козацька сила не лише в обов'язку боронити Україну, а й у єдності громадянського та особистого. Як опора людського існує світ гідності (Гриць про Івана Іскру: "Він,— каже,— гордий. З ним не звариш каші"; Бобренчиха про Марусю: "Пісні у неї — то велика туга, а серце в неї горде і трудне"). Симптоматично, що саме почуття власної гідності найбільше не в пошані в антагоністів козацького лицарства. А якраз цей шляхетно-волелюбний стан поетеса протиставляє канцелярсько-бюрократичній машині, якою намагаються вичавити з людини все горде, підкорити її поведінку приписам, далеким від народної моралі, що уособлюється в романі нормами співжиття козацької республіки — Запорожжя. "Полтава карає співця",— скаже Іскра в похідному наметі, хоча й розуміє, що зараз ідеться про долю краю, а він "про чиєсь гам одненьке життя". Гетьманові не байдуже й "одненьке життя", адже це — славне минуле батька Марусі, легендарного Чурая, адже це — пісні Марусині, які не тільки звучали вчора, співаються сьогодні, а й підуть у майбуття.

...Щоб урятуватися від незвичайно нестерпного болю, приготувала Маруся Чурай собі гіркий келих трунку. Він минув її. Але доля піднесла ще один келих гіркоти, який хоч фізично й не рятує вже хвору на сухоти дівчину, але оживляє її душу, що знову відкрилася назустріч і людській біді, і красі життя. Скасована угода про перемир'я зі шляхтою, Україна знову загорілася визвольним вогнем, знову з її, Марусиними, піснями вирушає в похід Полтавський козацький полк:

Цвіте земля, задивлена в свободу.

Аж навіть жити хочеться мені.

А ще зовсім недавно чого бажала вона, пригнічена зрадою й смертю коханого, ганьбою прилюдного, несправедного судилища? Небагато:

Останні дні вже якось перебуду.

Та вже й кінець. Переночую в смерть.

Цей спасенний келих гіркоти мусила випити легендарна піснярка, щоб навіки залишитися в пам'яті народній своїм очисним боєм, своїми ліричними витворами, круто замішаними на гіркій сльозі та незламній силі духу.

Звичайно, в суперечках про історичну реальність особи Марусі Чурай незаперечною лишається вимога: поки не знайдено бодай одного документа, де зафіксовано її ім'я, можна говорити лише про літературну легенду, започатковану історичною повістю О. Шаховського "Маруся — малоросійська Сафо". На сьогодні такого манускрипту ще не маємо, але після роману Ліни Костенко Маруся Чурай стає нарешті цілком реальною особою, хай не в площині історичній, та, що не менше, а в даному разі, мабуть, важливіше, на терені літератури. Вона — співець і громадянин — тривожить сьогодні нас, у XX столітті. А на оте не раз чуване — "Причому тут пісня?" — вже відповів свого часу Максим Рильський, недвозначно сказавши про таких Горбанів: "Раби на розум і на вдачу". Не вони творять життя, не вони залишаються в історії. Це ще раз підкреслив великою силою художньої виразності й переконливості історичний роман у віршах Ліни Костенко.

Висновок

Історичні асоціації, багатство яких вирізняє поезію Ліни Костенко, а також діапазон моральних роздумів, окреслюють важливий для лірики 60-70-х років спосіб мислення, протиставлення культури і традиції процесам, які відбувалися у сфері офіційного культурного життя. Спротив тоталітаризмові, переконання, що поезія для духовності народу є важливою засадою його існування, що за нею — одвічна правда, бо поезія висловлює те, що в інших формах уже заглушене, задушене, — споріднює поезію Ліни Костенко з моралістикою Неслава Мілоша. Пов'язуючи минуле з сучасним, поетеса розширює часопросторові площини. Важливим є також переплетіння традицій: національної, міфологічної, історичної. Компонуючи їх майже як дослідник, авторка "Неповторності" апелює до етики, а якщо не може сказати чогось упрост, прямо, то вдається до іронії. Іронічну позицію вживає щодо сучасності, щодо безоглядних досягнень науки, які людина використовує проти себе, щодо технологічного баласту, що веде до обездуховлення і гедонізму. Ліна Костенко захоплена гуманістичними ідеями — одна з важливих рис поезії шістдесятників,

— які трактує як спосіб протистояння холодному технологізму й глухоті сучасної епохи. Духовне життя може існувати тільки в просторі вільної культури, де повторюваність і змінність виступають чинниками єдиного ненормованого процесу обміну, перетворення, наслідування, творення. Загальне й індивідуальне в літературному процесі має виступати як особлива єдність вибору й комбінації. Але

справжня поезія це не тільки стиль, уміло підглянута манера, інтелігентно виспівана ідея. Це також, а може, передовсім, відвага заглянути в майбутнє: "слух майбутнього — абсолютний". Неповторність і відвага є мистецьким і життєвим девізом Ліни Костенко. А ще

— вірність собі, непокірність. Ліну Костенко характеризує енергійне простування проти течії, право на збереження власної індивідуальності у творчості під тиском ідеологічної машини, уміння брати з великої європейської традиції найцінніші цінності без епігонства. Неповторність Ліни Костенко радше духовна, ніж формальна, вона визначає її спосіб існування в сучасній літературі — сприйняття традиції і водночас наявність індивідуальних рис поетеси, яка ніколи не ступала стоптаними стежками і вперто прагнула до вироблення власного, притаманного тільки їй стилю. Ліричне "я" поезії Ліни Костенко змагається з історією, порушує моральні проблеми, що стоять перед людиною ХХ століття, замислюється над жорстокістю цієї епохи, Ідо так брутально топтала будь-які вияви гуманності й водночас була сповнена гуманістичними ідеями. Найважливіша пам'ять (історична, особиста, родинна) полягає в тому, щоб не загубити чогось важливого в процесі побудови власного трибу життя. Поетеса, засвоївши уроки Тараса Шевченка, мовчазно, в щонайвищих альянсах виспівала пісню про голод, про репресії проти української Інтелігенції, і, з другого боку, увібрала досвід чудового

світу середземноморської культури з перспективи України, відгородженої від Європи політичною завісою. Звідси така важлива здатність поетеси виражати власний досвід у суперечностях і розтерзаності свого часу без лакування й полірування. У поезії Ліни Костенко індивідуальний стиль змагається зі стилями культури, вразливість творчої індивідуальності — з ідеями епохи, біографія — з історією. Поетеса, яка не все могла висловити, виспівати, усвідомлює, що з нею завжди залишаються іронія або мовчання. І ці дві останні цінності, які відсилають нас до її біографії і прикмет індивідуального стилю, вона зберігає як незаперечну печать власної неповторності.

Список використаної літератури

1. Брюховецький В.С. Ліна Костенко. Київ "Дніпро" .1990 р.
2. Журнал Дивослово. 2001 .3.
3. Ф.С.Кислий. Українська література.

Ліна Костенко

1

1